April 1987

मनोहर चिमोटे यांच्या संवादिनी-वादनात तंतकारी व गायकीचा मेळ

बहुतेक सर्व गायक-गायिका मैफलीत साथीसाठी हार्मोनिअमचा उपयोग करतात आणि उत्तम साथ करून मैफलीत खास रंग भरणारे उत्कृष्ट हार्मोनिअमवादकही काही कमी नाहीत. परन्तु अलिकडे केवळ हार्मोनिअमवादनाचे असे कार्यक्रम ऐकण्याचा योग फारसा येत नाही आणि जे काही मोजकेच हार्मोनिअमवादक असे कार्यक्रम सादर करतात त्यांच्या रंगशैली बहुतेक प्रामुख्याने नाट्यगीतांवरच अवलंबून असते. या पार्श्वभूमीवर, केवळ [illegible] रागांच्या आधाराने हार्मोनिअमवादनाची मैफिल [illegible] प्र. मनोहर चिमोटे यांनी [illegible] विशिष्ट नजरेने [illegible] आहे. अशा प्रकारची त्यांची मैफिल [illegible] ऐकायला मिळाली.

वस्तुतः मैफिलीत मुख्य गायकाच्या गाण्याला हार्मोनिअमवर साथसंगत करताना चिमोटे यांना पूर्वीही पाहिलेले आहे आणि ते उत्कृष्ट साथ करीत असत याचाही आनंद घेतलेला आहे. परन्तु त्यांना [illegible] गेली. मध्यंतरीच्या काळात त्यांनी [illegible] सोडले. परन्तु हार्मोनिअमची संगत सोडली नाही. उलट ते [illegible] हार्मोनिअमच्या संगीतात [illegible]. अनेकांना माहिती नसेल पण चिमोटे [illegible] आणि हार्मोनिअममधून सतारीसारख्या तंतुवाद्यांचे [illegible] करावे [illegible], या हेतूने त्यांनी हार्मोनिअमच्या रचनेत काही बदल केले. तंबोऱ्याला [illegible] ही तार [illegible] असते ती [illegible] पण ती तार छेडल्यानंतर [illegible] त्या नादातून गंधार [illegible]. त्याला स्वयंभू गंधार म्हणतात. ज्या गायकाच्या किंवा गायिकेच्या [illegible] गंधार हा [illegible] या स्वयंभू गंधारा-

संगीत

सारखा सुरेल असतो त्या गायकाचे वा गायिकेचे गाणे अतिशय सुरेल होते, त्या गाण्याला एक प्रकारचा जिवंतपणा प्राप्त होतो, असे मानतात. म्हणूनच की काय न कळे पण चिमोटे यांनी स्वतःच्या हार्मोनिअममध्ये [illegible] गंधार प्रमाण मानून [illegible] आहे. [illegible] प्रकारे वाद्याच्या रचनेत, [illegible] बदल घडवून जी हार्मोनिअम त्यांनी बनविली तिला संवादिनी हे नाव शोभते खरे. या संवादिनीत आणखी काही बदल घडवून तंतकारीतील, गायनातील आणखी खासियती या वाद्यामधून कशा प्रदर्शित करता येतील या चिंतनात [illegible] चिमोटे [illegible].

[illegible]

त्या दिवशीच्या मैफिलीत, त्यांनी सादर केलेल्या सर्वच रचना [illegible] दर्जेदार, सुरेल होत्या.

गायकी अंगाने राग [illegible] चिमोटे [illegible] तंतकारीचे अंगही त्यांनी उत्तम प्रदर्शित केले. तालाच्या दृष्टीनेही झपताल, त्रिताल, रूपक, एकताल अशी विविधता आणि लयीवरील त्यांचे प्रभुत्वही नजरेत भरले. परन्तु त्यांनी संवादिनी आरंभापासून [illegible] सुसंवाद [illegible] मिळवू शकली नाही. कारण [illegible] रागाने [illegible] वेळ आली नाही. आलापीमधून [illegible] उमटत होती. [illegible] मुळे [illegible] होत होता. [illegible] सर्वसामान्य श्रोत्याला या रागाची [illegible] झाली नाही आणि [illegible] राग सादर केल्या-[illegible] पकड [illegible] नाही. [illegible] रचना [illegible] होती [illegible] चिमोटे यांनी ती [illegible].

[illegible] तोडीही सुरेख [illegible] त्या रागाने [illegible]. [illegible] चिमोटे यांनी भरपूर [illegible] दिला आणि [illegible] तोडीला अन्य [illegible] दिला, असे वाटले. [illegible] तोडीसारख्या [illegible] राग [illegible] सादर [illegible] आणि [illegible] असा [illegible] असता तर मैफिल [illegible] असती, असे वाटले.

मध्यंतरानंतरची मिश्र [illegible] रचना मात्र खास होती. अतिशय [illegible] आणि भावपूर्ण [illegible] सुन्दर [illegible] चिमोटे यांनी [illegible] त्यांची [illegible] रचना [illegible] करणार होता आणि तो चिमोटे यांनी [illegible].

चिमोटे यांना [illegible] म्हणून त्यांचे शिष्य [illegible] यांनी हार्मोनिअमवर [illegible] साथ सुरेल, सुन्दर आणि [illegible] होती. [illegible] होती. [illegible] मैफिलीत [illegible] चांगली [illegible].

—श्रीकृष्ण दळवी